

letnja kiša

Ne postoji letnja kiša ko neki pojam opšti već samo ova letnja kiša koja udara i nagoni me da je bilo kako saopštim, razvezanim jezikom, bubnjem bez gospodara,

bilo kako da je saopštim, kroz zbor sav od mehura, kroz nesvršenu rečenicu koja nemištim jezikom izražava spor između oluka i šljunka, kroz vodenicu

od suglasnika i vode, kroz vodenicu uma, kroz sažvakano azbuku, kroz jedan ljuskast i beskoristan zakon o poretku šuma, bilo kako, kroz ošamučen govor, kroz pljusak

koji se osmišljava. Samo ova kiša postoji i za nju teško da ima reči a da nije lažna. Postoji samo ova kiša koja neće da se zbroidi i ude u pesmu ako i ona nije vlažna.

kako dolazi proleće

Proleće u grad dolazi kao mala vojna. Na sve strane previse nekada oćedala. Gomila napulju postaje gusta i mnogobrojna: i usedelice čak siazze sa sedala.

Razletelo se perje, svako nekuda brza, vodi ljubav, muca i besmisleno se gura. Najednom prolaznik neki zastaje kao zauzdan: visoko nad gradom proleće Vazušni Gnjurac.

Blenu gledaoci a on nemarno leti, jedini od svega toga bez koristi ikakve. Krste se starci pred prizorom prokletim: go-golcat Vazušni Gnjurac muze oblake.

Među mladim književnim kritičarima kod nas, čija pojava i afirmacija idu u nekoliko poslednjih godina, sa knjigom se prvi sada javlja Vjeran Zupa. Njegova pojava i njegov razvoj u mnogo čemu koincidiraju sa pojavom i razvojem Razloga, časopisa oko koga se okupila i u kome je oformila svoj generacijski profil jedna grupa mladih pesnika, pripovedača, kritičara itd. Zupina knjiga književnih eseja isprika za pjesmu* pruža celovitiji i svojevrsni autorov polaznih pretpostavki, njegovih misaonih intencija, a onda i njegovih književno-kritičkih uverenja oporbanog uglavnom na četvorici savremenih hrvatskih i srpskih pesnika (Vlado Gotovac, Slavko Mihalić, Branko Miljković, Ivan V. Lalić). Upravo stoga je moguće da se u ovom trenutku kritički određimo prema osobitom vidu književne eseistike i kritike koju piše Vjeran Zupa. Knjiga eseja ili književnih kritika nije jednostavna u onom smislu u kome je to samostalno pesničko delo, jer nas kritičar uvodi u različite poetske svetove, i da bismo mogli da se kritički odredimo prema njemu, od prema njegovom književno-kritičkom poduhvatu, nužno je izdvojiti onaj jedinstveni pristup kritičarev u kome se preklapa specifičnosti onih polidimenzijalnih književnih ostvarenja koja razmatra. Naravno, pod pristupom se ovdje ne misli način shvaćanja u smislu tehničke prilaznice književnoj tvorevini, nego upravo poimanje biti i značenja te tvorevine, što pretpostavlja i način kritičarevog misaonog angažovanja unutar oblasti savremenog sveta. Jer tako eđe problemi znanstsko-profesionalne prirode zastiru u književnoj kritici svaki dublji pogled kojim bi se došla šira osnovica u kojoj se temelji stvarni smisao dela — tako je ukinkuta snaga koja umelnoš bitno čini otvorenim stvaralačkim činom. Dakle, jedinstvenost pristupa je ono što čeka u Zupinoj knjizi treba doći, prema čemu se treba kritički odrediti da bismo mogli da iz svog aspekta sagledamo i značenje i značaj njegovih književnih analiza.

Prva odlika ovih književnih eseja je upravo i ona koja ih čini osobitim među esejima i kritikom koju piše mlada generacija kritičara kod nas: Vjeran Zupa dosledno, otvoreno i čak nametljivo sledi osnovne intencije jedne filozofske orijentacije. I bolje rečeno: on ih direktno prenosi na našu savremenu poeziju i postavlja kao imperativne vremena u svojoj književno-kritičkoj ekspertizi. Nijedan od mladih književnih kritičara kao Vjeran Zupa nije u tolikoj mjeri vezan i njeđan toliko ne insistira u tolikoj mjeri na prisutnosti u srpsko-hrvatskoj posleratnoj poeziji onih osnovnih čovekovih problema koje razmatra savremena filozofija Zapada. Naravno, Zupa svoje eseje često misaono prenapreže, preciznije rečeno: opterećuje ih za esej suvinišnim spekuliranjem. Doista, esej, ili književna kritika, nikako ne može da podnese Zupina preterana citiranja i pozivanja na nekoliko savremenih filozofa, ali sve to, iako može da zasmeta, nije bitno, jer pred nama su otvorena mnoga pitanja od egzistencijalne važnosti, koja zaista onemogućuju bilo kakav razgovor o stilskom sklopu eseističke čarolije ili dopadljivosti i šarmu impresionističkih jezičkih bravura. Svoim elementarnim i teškim rečenicama Zupa nas uvodi u krug zaista bitnih problema, mimo kojih ne mogu oni pesnici, a naročito ne kritičari, kočina je stalo do toga da budu doista savremeni. Bi ti u svom vremenu, osećati njegovu bit, to je, možda, moglo da se uzme i kao jedna od osnovnih pretpostavki sa kojih Zupa po-

lazi. A ovim smo već zakoračili u misaoni obzor u kome se Zupa kreće. Na Zupinom strogo provedenom ispitu pesničke savremenosti od svih posleratnih hrvatskih pesnika prošli su samo Vlado Gotovac i Slavko Mihalić, jer se ostali nisu pokazali spremni da dopru do temeljnog pitanja koje se postavlja pred savremenu poeziju: do pitanja o mjenoi mogućnosti. Ta radikalnost, koja može da izgleda i preterana i neosnovana, u stvar proizilazi uglavnom iz osnovnih misaonih pretpostavki od kojih Zupa polazi. On samo ide do poslednjih konsekvenci, ostaje dosledan jednom vidu misaonog angažovanja koje

10-7996497 V
novica petković

na granici književne kritike

Vjeran Zupa: ISPRIKA ZA PJESMU, Biblioteka R a i l o g, Zagreb, 1966.

on smatra jediniim mogućim, tj. primerinim savremenom književnom i, šire, istorijskom času. Naime, ono što se javlja kao misaona okosnica i konvija poput lef-motiva u ovoj knjizi moglo bi da se sažme u nekoliko teza-rečenica. Te osnovne teze Zupa samo vanita dokazujući ih citirajući savremene filozofa i aekih književnih teoretičara, a potom ih ilustruje primerima iz posleratne hrvatske i srpske poezije. I tako se njegovi eseji po mnogo čemu svode na puk o demonstriranje kako se sve mogu na književnom planu da primene iskustva jedne filozofske orijentacije. I tu je senka učitelja tako velika i toliko prisutna da se učenikov samostalan stvaralački napor i ne oseća. Time se, međutim, izneveravaju upravo učitelj, jer su njihove osnovne postavke bukvalno direktno primenjene na književnom planu i time zaista dogmatizovane. Ali ovim zalazimo i u jednu domalo čudnu pojavu u ovoj savremenoj književnoj kritici: Hajdegerov izvorni napor da misli sudbinu novovekovnog čoveka i sudbinu njegovog pesništva, koji je vezan za jednu osobitu upotrebu jezika, kod nas se ponekad svodi na puki jezički manir i dogmatizam nekoliko misaonih shema u koje se nasluku uvlači i prekriva živo poetsko tkivo.

Krećući se dosta sigurno unutar onog misaonog horizonta koji je zacrtala filozofska egzistencija, kao i neki pravci unutar marksističke filozofske orijentacije, nastojeći da u posthegelovskoj situaciji iznadu nove puteve osvetljenja i poimanja čovekovog ostanka u svetu, Zupa kategorijalno i terminološki instrumentiranjem filozofije preuzima i prilagođava ma poet-

V L A D A UROŠEVIĆ

PESAMA

10-200 132 103

popodne posle kiše

Prestala je kiša: kao tamna pega na lištu se i lištu blista kapljica. Protunja oluja kao letnja šega, kao tek obolovana groznica;

sve otiče olukom i kanalom. Samo voda tepla i mrmlija u školjci o svemu što je palo i propalo. Nekome opanci a nekome objoci:

i perje i kape pokvašene — grada. Kuće najednom žute kao želo žito. U sobe, kao nasilnik, prodire vazduh: navrat-nanos, suludo, mahnitno.

zalazak u gradu

Na zalasku, grad pati od nestanka i ravnoteže: svaka ulica zavodi se pomalo. Smolaste senke i staklo na trgovima

a preko njih deca igraju preskakalo. Mušice u vazduhu: vazduh je pegav. Požar u oranžerijama. Staklari gori. Prazan fijaker kroz bljesak vatre bega. Bicklisti su samo sjajni meteo.

Zalazi sunce i grad pati od glatobolje: prozore zahvata teška malarija. Tek poliveno u vatri dahće parka polje. Lek po apotekama kao opomena sija.

10-200 132 871
slutnja mora

Odnekud neprestano miriše na so a nebo se sa jedne strane grada širi. Mrmlijam: Har, La Valeta, Sevastopolj. Treperi magnetna igla, neće da se umiri.

Udišem vazduh: to nije još iz apoteka, ni voće južno iz kolonijala; to trune stari brod na nekoj obali: u ljuspama i tužno

opada spržena boja. Čula ne znaju šta dalje: otkud u vazduhu to klupko morskog bilja? Stojim sam na trgu a glas mi šalje more, udaljeno hiljadu i više morskih milja.

Preveli sa makedonskog Gojko Janjusević i Milorad Predojević

ske sadržaje koje potvrđava analizi. Zupin književno-analički skalpel u stvari je prihvaćen i neodpustan instrument učitelja-filozofa. Ali to ne znači da u ovoj knjizi ne nalazimo onakvu analizu jednog vide naše savremene poezije u kojoj se konsekventno izdvojuju i kritički osvetljavaju oni danas doista bitni poetski problemi. Zupa je redak mlad kritičar kod nas koji se osmelio da ide do kraja, da do kraja izvede ona pitanja koja su u samom temelju stvarnih i nastojanja savremenog pesnika. Takva površna deskripcija tih sumnji i intencija, koja ne bi mogla da prede granicu literature, — da se zapita na

vetljavanju krize savremene poezije, tačnije: u kojoj mjeri hrvatski i srpski pesnici postaju svesni te krize. U tom smislu, a i zbog neelastičnosti i doslednosti koje je odlikuju, za onu knjigu koja treba imati punu meru respekta. Između različitih teorijskih platformi sa kojih se danas polazi pri analizi književnih dela ova sa koje Zupa polazi je najmanje podložna bilo površnoj deskripciji književnih fenomena bilo shematizovanoj i tehnološkoj obradi i sistematizovanju poetske materije.

Međutim, u Zupinom književnim kritikama se pre svega postavlja kao problem odnos prema datoj i prihvaćenoj misaonoj orijentaciji. Ove kritike se često svode na doslovno prenošenje filozofskih stavova pri analizi poetskog iskustva. Bez obzira na to koliko su savremena filozofija i savremena poezija preokupirane jednim i istim problemom savremenog čoveka, ipak je teško prenošenje nasilno. Jer se time ubi specifičnost poetskog iskustva, iz koga se izdvojuju i analiziraju samo oni sadržaji koji su misaono definisani ili lako svodljivi na eksplisite misaone formule. U Zupinim esejima i kritikama je upravo taj slučaj: u poeziji savremenih srpskih i hrvatskih pesnika on traži potvrdu onih stavova od kojih polazi. Međutim, same biće pesme, struktura poetske tvorevine, u Zupi redovno izmiče; preokupiran mogućnošću poezije, njenom jezicom, on nam ni u jednom trenutku ne ukazuje da mu je stalo do onog specifičnog i nezamenljivog poetskog iskustva iz koga se daje samo kao neponovljiva struktura samostalnog umetničkog bića. Veštastveno-jezičko biće pesme ne znači izvan sebe, nego sobom, svoim strukturu, za pesnika kao znači i utoliko ukoliko sa i kako sa ostvaruje u svom eksistencijalnom naporu. Pozivati se na strukturu poetske tvorevine, na to kako je ta tvorevina organizovana, ne znači nužno zapasti u instrumentalizam i pozitivizam u kritici, jer to znači i pozivanje na specifičnost i nezamenljivost poetskog čina, na on istu izvoru poetsku praksu (praxis) na koju se i Zupa poziva. Kao da je i u Zupinom slučaju negativna svest na delu: on poziva na svest o krizi savremene poezije ali nikada i ne pokušava da iznutra oseti sam poetski čin, da pesmu in concreto proiesi kao jezičko biće. Izvorna, poetska drastica nikako nije svest o mogućnosti ili nemogućnosti čina, nego je nužno samo in concreto dat čin. To, ustalo, Zupa dobro zna. Eto zbog toga on uvek ostaje u potrazi za pesmom, ali mu stvarna pesma svagda izmiče.

Naime, stalno se oseća kako je Zupa iz jednog filozofskog učenja „uskokio“ u savremenu srpsku i hrvatsku poeziju i pokušava da dođe do nekih njihovih bitnih određenja. Misaoni obzor u kome se kreće omogućuje mu da postavlja bitna pitanja i da ne zapanje u raspravljanje o pukim literarnim problemima, koji se neminovno u jednoj prelomnoj epoci promene u izvezi-probleme. Sva snaga njegovih analiza sadržana je u tome, i ma koliko se odupirali razlozima koje Zupa iznosi za jedan otkaz prethodno srpskoj i hrvatskoj savremenoj poeziji. Ipak čemo morati da osetimo svu njihovu imperativnu snagu. Ali eđe nam, isto tako, nastati iasno i to da sveki kritičar poeziji spolia, da svakdo doslovno traminiravanje jednog učenja, pa ma kar ono bilo i takvo filozofsko učenje kao što je egzistencijalna filozofija Martinja Heidegera, koja uspravno u pesništvo traži onu iskonsku „transfilozofiju“ (Suhlić) dimenziju, mora da promaši sve dok prebježava ili rastvara ono neponovljivo biće pesme, njenu strukturu koja, naravno, postoji u jezičkom realitetu.

